

ҮНДЭХЭН ХЭЛЭЭ ХҮГЖӨӨХЭ АРГА БИИ ГҮ?

Буярад оромай бүрин эрхэтэ республика болоно... «Ород ба буярад—нимэ хоёр хэлэн булюу үүргэ нүлөөтэй» гэжэ Хуулинн проект соо саагдана. Тейдлээ... хаа хаангүй, элбэ яахын сулгаа Хуулиннууд, зүблөө хэлсэснүүд дээгүүр буярадаараа хэлсэхээ дээрэ, бэшэхэнэ байтагтай, гэр бүлэдешсэе, өөһд хоорондоошье үндэһэн хэлэн дээрээ арилдаха, харилсаха лбадал хоормордо, хойшоо гарашанхай—тулюор саг тогтонхой: халталд л гэхэдээ, ородоор шада-яда тайлбарилдаг ушар байдалтай тохёолдол байһан үе бэшэ гү? Энэ мухардуу байдал мүнөө тогтошоогүй, харин хэлэн арабад жэл соо И. Сталинын хэлэ бэшгэй талаар зохёол даган, бүхы бага яһатанай хэлэнүүд нэгэ хэлэн руу шэлжэн, холисолдон худхаржа, нинтэ арадай хэлэн болон тогтонижоо гэһэн хэрэгзэ буруу үзэл бодол номниоһоноо эхитэй.

Буярад хэлэнэй статус, бодолто үүргэ нүлөөһөн үргэ-нөөр ухаалдиха, хуулинн ёһоор хэм хэмжээһэн тогтоо-жо, тодорхой тодо арга хэмжээнууде тааруулжа, бэ-лүүлэх ёһотой. Буярад Рес-публика бүрин эрхэтэ рес-публика аад, яахадха, амар ушар байдалһаа дүлдйдана. Россия Федерацин Хуулинн дүримүүдтэй зохилдолоод бай-ха юм! «Бүрин эрхэтэ» гэ-шэе бидэ «нэгэ эзэнтэй», ондоо гүрүндэ мэдэлгүй гэжэ ойлгохо ушартайбидл. Энэ-майя Россия Федерацида (гү-мэйя Россия Федерацида)

рэндэ) «багтажа» ороһоноо-роо гү, али Буярад дайда оромдонмай ород болон бу-сад яһатанай олошорһонһоо болоно гү?

Үни холоһоо Ород гүрэнэй харгалзалга доро байһан дээрэнхэ олон ондоо яһатан дээрһондоо ород хэлэн дээрэ харилсадаг лд зандаа. Тим-мэлэс ород хэлэн—Россин гүрэнэй хэлэн юм. Энэндэ арсаангуй. Бүрин эрхэтэ Бу-ярад Республикнн гол хэлэн—буярад хэлэн гэжэ тоо-лоод, бүхы һалбаринуудта—соёл эрдэм, уран зохёол, ис-кусство гэхэ мэтэдэ сэхэ шэлжүүлэн, нарибшалан, буярад-монгол хэлэнэй сан-гай һөсөөе зүбөөр хэрэглэжэ байха шадал манда би, Бу-ярад хэлэн баян лэ, ульгам зөөлөн лэ, булад шэнги ха-туу, иэруүншье байха ша-дахал. Удэр бүри шахуу хэ-лэмнэй баянжал байдаг лэ. Хэды олон харин үгэнүүд—зүүн, баруун зүгэй аралууд-дай хэлэнһээ—түрэл хэлэн-дэмнэй хэрэглэгдэнэ. Тэ-рэзэнхэ боложо, буярад-мон-гол хэлэн хойхидоногүй—бая-жанал!

Юрэнжэ дүримүүдэй (1 бүлэг) 1-дэхэ статьяе буярад хэлэн Буярад Республикнн гүрэнэй хэлэн, харин ород хэлэн хадаа бусад аралууд-дай хоорондын харилсаһан хэлэн гээлэ, зүб һэн. Энээн тухай арсалдаа гаргаһанай үлүү, шихэбэтэр бэшэ юм гү? Бүрин эрхэтэ Буярад Рес-публикнн гүрэнэй хэлэнэй хажуугаар бүгдэ арадуудыг

харилсаанай ород хэлье хаш-
суухдаа арга манай дээдэн
захиргаанй хүтэлбэрлэгш-
шэд, эрэмтэд, арадай хүн-
гамалнууд юунд бэдэрнэ гэш-
шэ? Гайхалтай. Тинтэрээ
толгой түрүүгээ алдажархс-
гу, али хэн нэгэндэ «хайр-
хдаа тэмдэг» гэшшэ гү гэдэ
асуумаар.

II бүлэгтэй 5-дахь статъя
хадхаа хэлэнүүд тухай проек-
тын гол шэглэлые бүрише
доройтуулжархина (I-дэхи
статъятай эхир өдлн болон).
Буряад ононой эрхэтэдэй хү-
мүүхүүлгйна ба хуралсалай
хэлэн хадхаа буряад хэлэн
байха ёһотой гэхэын орондо
«сүлөөтэйгээр шэлхээ эрхэт-
тэй» гэхэдээ, урданхайха-
раал, жараад жэл со гэ-
жанаараал «мүлхне даа» яба-
хыс ойлгондо. Али буруу
бодогно гү? Буряад хэлэн,
уран зохёол, соёл, эрдэм гэ-
хэ мэтэ үр дүнтэйгээр үзэг-
дэхшэгүй, ородоор хаал,
ойлгосотой, таатай гэгшнүүр
болонго бэшэ гү? Уншагшад
намайе түб ойлгог лэ. Ород
хэлэ ба нэгшые газашал-
лагүйб, өөрөө ород, буряад-
монгол хэлэний багша хүнб.
Эдэ хэлэнүүдые адли төг-
шээр үзэжэ ябахадха, бу-
ряад-монгол хэлээс хуулиин
ёһоор мануулагууль наа, үр
гарахаа болёо гэгэн ханам-
жа дурадхааб.

5-дахь статъя тугша уран
зохёолшоод Г. Дашбылов,
Ц.Д. Дондогой болон бусад
тон тодорхой бэшгүүдые
толилуулаа. Тэдэний ханам-
жаанудые бүримһэн дэмжэ-

нэб, тэдэ дурадхаа, эрилтэ
нүүдэнь анхарсдаа абалда
ха гү гэжэ бодоходоо, нүгэл
абалга гүб, «модэе. Найдха-
юуэн—засаг түрын манлай-
да» «Буряад үнэн» онинди
удаан жэлнүүдтэ редакто-
раар хүдэлһэн хүн лэл хүн
на гэжэ ханыхада, досоо үй-
тарна.

Хэрбээ VI бүлэгтэй «хүмүү-
жүүлгйна ба хуралсалай хэл-
лэнүүдэй» 21—23-дахь, VII
бүлэгтэй «Хэлэнүүдые шудла-
лалга ба заалга» соохи 24—
27-дахь статъянууд хүсэндэ
оробол, мүнее үеын үндэлэн
буряад хэлэ хугжөөлгын
эрхлэнүүдые хангалгаа до-
хисотой, түлхисэтэй байха
шэнжэтэй.

Ушар тинимээсэ баталагд-
ха эдэ хуулиа статъянууды
бодото хэрэг дээрнэ бээ
дүүлэх габэл, тон тодорхой
программа абалга, олониин
тын анхармаар ажал ябуул-
хаар сар эрээ.

Гой, гой хуули дансанууды
зохёожорхонд, хоһоон
ама хэлээс дэлгэлһнээ ба-
лай үр дүн гарахагүйл.

Саархан гуурһан хоёры
гамингүй, алта мунгээс эл-
мангүй, ургажа ябаа залуу
үетэндэ туһатай, хэрэгтэй
уран зохёол, хуралсалай бо-
лон багшанарайшые хэрэглэ-
хэ методическа номуудые, со-
солбори, сугтууларбинуудые
түүхэтэ, дурасхаалаа урды
уран хайханай зохёолнууды
(бурхан шажанайшые бай-
бури найн, үг изагүр, со-
лото бэлгэтэй хүнүүд тухай
шье—заабол) тусгаар номууд

болгожю гү, али түлбэри-суг-
лудуури номуудышые ой-
ын сар соо хэблүүлэх хэрэгт-
эй. Хоонон наядуулаа хүдэс-
нээр улад зон үнэншэхээс
болшинохой.

Манай республикын Эрдэм-
тэй түб, Эрдэм буралсалыи
министрөө болон багша-
нарай, тэдэний мэргэжэл дээ-
шлүүлэх институтууд, үндэ-
һэн хэлэнүүдэе шонжэлдэг
институт, эрдэмтэд, багшана-
рын түрүүлэн дэбжэлтэйгээр,
хүл гаргасраа оролсо-
жо, бөө бөөс дэмжжэ, хани
халуун харилсаатайгаар
ажаллалын, хэрэг зорил-
гоны бүтэмжтэй байха һэн.

Сэхьенэ бэшэхэдэ, нэгэ
талааһа манай бүрин эрхт-
тэ республикын үндэр тү-
шээлтэд, нүгөө талааһа Эр-
дэмтэй түбай, багшанарай бо-
лон бэшмэе дээдэ бургуу
линуудай эрдэмтэд хоорон-
доо збүгйгөөр, үгз хэлээс
ойлголсонгүйгөөр ажаллада
зандаа гэзгүш хэ. Манай
буряад эрдэмтэд эсэм эмзэг
түшэлсэн, амин нэгтэйтэйгээр
оролсолбо, хэлэн тухай асуу-
даг ургашатал, хоолуур лэ
дабхижа ошонхой байха һэн.

Юуниа ийнэ байдалдаа орон-
хойб гэхэдэ, эрдэмтэдийн
өөр оорынгоо хамар, ула мүр-
өө хараад лэ ябадаг дээрэ-
һээ нимэ зүршлээдөөтэй
асууданнууд гарана гэхээр.

Тобшолон хэлэхэдэ, үндэ-
һэн түрэл хэлэ бэшгээд,
уран зохёолоо саашан дам-
жуулан жүгжөөх гэбэл:

1. Үхибүүдэй уншаха ба-
гагша хэмжээнэй газетэ (не-
делин 1—2 дахиншые һаа)
«Хараасгай» сэтгүүлэй ред-
коллегий гаргадаг болот;

2. Тэршэлэн залуушуулай
газетэ («Буряадан залуу-
шуул» түхэлэй) хэрэгтэй;

3. Үхибүүдэй саадта, 1—4-
дэхн классуудта ород хэлэ-
һээ бэшэ предмедуудые үндэ-
һэн хэлэн дээрэнь заадаг,
хурадаг, наадуулдаг бай-
ха. Буряад нургуулинуудай
5—9-дэхн классуудта ород
хэлэн литература хоёрһоо бэш-
шэ предмедуудые холинго-
гоор (ородоор, буряадаар)
заадаг байха;

4. Буряадай номой хэблэл-
тухай бодожо үзэхэдэ, нэрэ-
дээ «Буряад» гэжэ хурумэ
шанартай байхынь хүсэбэ.

Буряад уран зохёолшодой
бүтэлнүүдэе олоор хэблүүл-
хэ. Залуу уран зохёолшодой,
эрдэмтэдий номуудые сар
соонь шэлэжэ гаргаха, дара-
хгүй—үргэж ажал ябуул-
ха. Шэнэ буряад уран зо-
хёолнууд балай барлагдана-
гүй. Ямар шартааһааар гэ-
нүшэ? Хэн халгусахабэ? Саар-
һан лэ хизаарлагдана, дутал-
дана гэһэн зугаа ябаха... Ар-
бан жэлэй саана хүртээр
нимэе ушар байдаггүй нэм-
най;

5. Өөрөн хуушан бэшгээй
үзэгүүдэй шрифтуудтэй
(типографи) болохо гэбэл,
нимэ диндлэш даагдашагүй
гээрэ зөөшэ гаргашагдаха
зөөшэ гү? Аха дүг Монгол
гүрэмнай туһалха һэн хэ.

Г.Б. ТОКТОХОВ,
«Буряад үнэн» газетин
эдэбхитэй уншамга.

[illegible]

ХАМТЫН ХЭЛСЭЭНҮҮДЫЕ БАТАЛХА ТУХАЙ

Байгша оной март нарада
Россин Президент В. Ель-
цин «Хамтын хэлсэнзүуд
тухай» Россин Федерациин
Хуулида гар табиба.

Ажалал харилсаанууды
хэлсэнэй ёһоор гуримшуул-
ха, ажалал хангагшадый ба
хүдлэмэрилгэшдэй хоорон-
до социальна, экономическа
зорилгонууды эбэй ёһоор
бэлгүлдүхдэн, нимэ Хуули
ёһотой арга нүхүсэл болоно.

Эд зөөрин түхүлхөө, хал-
баринн онсо янахаа, хүдэл-
мэрилгүшдэй олон, үсөөн-
өө илгаагүйёгоор энэ Хуули
бүхы предпритинуудта сэхэ
хабаа нүхүсэй.

Хамтын хэлсэн хадаа яман
хэмтэн тодорхой халбаринн
түхүлэмэрилгүшдтэ ажалал
эрхэ байдал хангаха, соци-
альна таланаа хамгаалганды
гүл байха арга олгохо жэнгэ-
тэй. Хүдлэмээрээр хангаг-
шадтай суг профсоюзнууд
хамтын хэлсэ баталха туй-
хай шийдэхэбэри абаха эрхэ-
тэй юм.

Дүй дүршэл сэхэтэй худалмаришын В. П. Нагаева ЛВРЗ-гэй нисрумента-
лаах цехой хоёрдоо уагастаа 11-хон
жалал худалжэ ябана. Тус уагастаг
коллектив сөө тэрэ онсо шалгарна. Бү-
тээхэн детальнуудыншанар хайтаг
байдаг. Вера Павловна мүнөө түрүүшүү-
лэй тоодо оронхой.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: В. П. Нагаева.
С. БАЛДУГАЕВЫ фото.

Ушар нимнээс барилгын ба промшыллена барилгын материалнуудай профсоюзай хүдэлмэрилгэгшдэй Буядай республиканска комитетэй президиум ная боложо үнгэрбэ. «1992 ондо халбаран предпринимүүдта хамтын хүлээнзүүднэ баталха талаар хүдэлмэрин дунгууд» гэһэн асуудал эндэ зүбшэн хэлсэгдэһэн байна.

Профсоюзай рескомой президиум энэ талаар хүдэлмэрилгэ ялала эмхидхэ гэжэ тэмдэглэгдэбэ. Тусхай пленум үнгэргэгдэбэ. Профсоюзай эдбхитэд хуралса, профсоюзай комитетүүд методическа литературоор хангагдаа.

Хэдэн жэшээ дурдъя «Спецстроймеханизация» трестын предпринимүүдта хамтын хүлээнзүүднэ баталха хүдэлмэри эмхитгээр абуулагдаа. Эндэ март харада ажлалта бүхн коллективүүдтэ хүлээнзүүд баталагдаһан байна. Тимлюйн цементэй заводой, «Буяртгражданстрой» трестын 2-дохи РСУ-гай, нэгдэхн автобазын бусад олон коллективүүдэй ажамхн хүтэлбэрилгэгшдэ профсоюзай комитетүүд энэ хүдэлмэридэ хариуцаалгагш экхэтгээр хандаа.

Гэхэ зуура ажамхн зарим хүтэлбэрилгэгшд хамтын хүлээнзүүднэ баталхааа арсана. Гол түлэб дүтын өрсөлдүйдэ предпринимүүдэй хүлэсэлгэхэ хаданг нимэ хүлээнзүүднэ баталһан хэрэгсн гэгшэ гү гээд элдэс наанагаа хубарана ха. Энэ манай одоол Россин Федерацин «Хамтын хүлээнзүүд тухай» Хуулине тоогоогүй ябадал болоно шуу.

Проектно-барилгын «Домостроитель», «Буяртгражданстрой» нэгдэлнүүддэй, «Тунуунгэстрей», «Селегнэстрой», «Нилгражданстрой» трестнүүдэй подделенинүүдтэ энэ талаар хүдэлмэри удааруулагдана.

Нимэ хариуцаалгагш хүтэлбэрилгэгшд тухай Хуули онсолон тэмдэглэгдэхэн. О солбол, хүлээнзүүднэ баталгалдаа ёһотой анхарал хадгуулаагш хүтэлбэрилгэгш гурбан харын ажалтай түлэһэнэй хэмжээний яла, хари зарим ушарта ажалтай түлэһэнэй арбан харын хэмжээний яла түлэхэ баатай бол

Дүй дүршөл схэтэй хүдэлмэрийнх
В. П. Нагасева ТБВРЗ-гэй нүүрмүр-
тальна пехэй хөрдхон үчэсэтгэ 11-дэх
жалал хүдэлжэ янана. Тус үчэсэтгэй
коллектив соо тэрэ онсо шалгарна. Бу-

гэдээн дэглэньүүдэй шаанар хайра
байда. Вера Павлова мүнөө түрүүшүү-
лал тоодо оронхой.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: В. П. Нагасева.
С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Барилгада мүнөө ямар бэ?

АРГА ТУХААРАА ОРОЛДОНО

Жараад онуудаар Зака-
мекск хотодо хирпинсээр ба-
рилгадан болбосон тухэлтэй
4—5 даххар гэрнүүдэй ар-
бан хургаа даража, тооло-
хоор байхан юм. Таягда
онуудаар гүрэн түрэн тус-
хай хэлсэгээр эндэ ажалла-
хала ерөөн хитадуудай ба-
рихан нэгэл тухэлэй хоёр
даххар гэрнүүд хотын шэмэг-
лэл болодог нэн. Теэд до-
соонь ороходо, харанхы гэ-
шэнь яаха аргагүй, коридор
соонь үдэр, хүнигүй гэрэлтэй
байгаагүйдэ аргагүй байгаа.
Харин жараад онуудай ха-
хдахаа захиалжа газзаагашмэ,
досоогошмэ харуул сэрб,
хайхан гэрнүүд гушаад
онуудта паралтайгаар бари-
гданан хернигар модон гэрхэ-
нүүдмэ туринхоор, худалаар
хэлэлтэгүй, хархяаг шэнгээр
ургажа эхилжэ нэн. Тэдэ үе-
ийн Захаминай барилгашад
дай ажалмэ харахадаа, по-
литологуюдай хэлэгшээр
«эгсгосошон үе сэг» гэжэ
яажана сэгнэмээр бэш бай-
гаа. Зонийгоо байра байда-
лмэ хайнаруулаха, бүлэ бү-
хэний амьларлагдан гэр-
хээр гу, алл квартираар хан-
гаха программмэ Захами-
най болон Зэдын комбина-
дэй хүтэлбэрлэгшэд амжал-
таттайгаар бөөлүүлжэ байгаа
нэн. Харин нүүдэй 5—6 жэл
түршда, сагай хубилжа,
хүтэлбэрин захиргаанай ну-
ладажа, элдэб хэрэгсэлнүүд-
эй хоморжодо байхалда, бүх-
ы ажал, тэрэ тоодо барил-
гашы бүтэхэ алхамха нула-
руулаа, эршээс гээгээ бшуу.
Тибэ яабашы эндхи хүт-
элбэрлэгшэд, Барилгашад
зонсо байраар хангахын ту-
ла бүхы арга боломжобо хо-
рөлгэжэ, барилгата улаа-
нааршы наань, үргэлжлүүл-
нээр. Күүлэй 2—3 жэлэй
туршда Захаминай госпро-
хоз (директоры В. Г. Гом-
бев), «Бурятводострой»
ИМК-гай нэгдэл (началь-
никы Д. Н. В. Вудев), Зэ-
дын комбина (директоры
В. В. Переляев) хэдэн зуун
буланүүдмэ гэртэй болгоно
басуулоа. Эднэй хажуу-
гаар Заменскийн зах ба-
рилга-барилгын үчэсэтг

гай барилгашад Зэдын про-
дснабай ажалшадта 18 квар-
тиратой томохон гэр барижа
байна.

— Ойрын жэлнүүдэй ажал-
шан бүхэнийгөө бүлмэ сол-
босон тухэлтэй байраар хан-
гаха гэлчн программаяа хэр
дүүргэжэ байнабта? — гэлчн
асуудалтайгаар Зэдын ком-
бинадй директор В. В. Пе-
реляева хандахалда, ингэжэ
мэдүүлбэ:

— Энэ сүхала програм-
маяа ялала урагшатайгаар
дүүргэжэ байгаабин. Теэд
орон дотернэй боложо за-
халхан экономикасна хуби-
лалтанууд хамаг хэрэгшмэ-
най гэдэргэ татаба. Илангана
байрын гэрнүүдмэ бариха
эршэ ехээр нуладаа. Мэдэж
э болошон элдэб шалтагууд-
аа боложо, барилгын жэргэ-
сэлнүүд ехээр дуталдана.
Тинмэнэ ажалгүй байха са-
гууд, минн байхалда журам
эбдэлгэ олошоро. Эдэ мэтэ-
нэ боложо, барилгашдай
салиншы горитойгоор нэмэнэ-
гүй. Мэргэжэл болон дүй
дүршэл схэтэй барилгаша-
дай ехэ салин бөдөржэ, он-
доо ажалда орохо ушарнуу-
шы үзэгдэнэ, — гэбэ.

Барилгын ажалай тэргш
мөөрнүүдтэ шаагданан га-
суунууд даамгайгаар нугала-
гдажа захиалба. Комбинадй
бүсэд цехүүдмэ болон он-
доо тээжэ эржэ, Сарилла-
шан болодо дуртайшуултай
бөөс дагаад хэлсээ баталха
эрхэ сарилгын управленид
үгтэбэ. Цехүүднээ эргэштэй
3 жэл, ондоо тээжэ эргэ-
шдтэ 5 жэл болоод болбо-
сон тухэлтэй квартира үтэж
гүрим байгуулагдаа. Тингэжэ
олон хүнүүд барилгашад бо-
ложо оролдостойгоор худэл-
жэ. Илангана управленин
2-дохы үчэсэтгэй ажал эрд
хайжарба. Эндэ шэнэ эрх-
нэн хүнүүдмэ хэлсээ комплексно
бригада эмхидхэгжэ, бри-
гадирча Зүүн Сибирин те-
хнологическа институтай про-
мышлениа болон граждана
каа барилгын факультэдэй
студент-заочник 3. М. Гад-
жишметов томилогдоо нэн.
Энэ нүхэр барилгын болон
эрдэй эмхидхэлэй талаар
байда.

долоон олон гэрнүүднээ оро-
лдон Юбилейнэ үйлдэ
үшөө нэгэ олон квартира
гэр бариха байна. Урдан
барилга хэмэ үзөөгүй
гадын гэшүүд богонин сол-
рой туршда хэдэн мэргэ-
шүүд шудалаа, бүтээсэ
тэйгээр ажаллажа
наар. Үдэр, харауудай
гэрхэ бүри ажалайнгаа
тээсмэ дээшлүүлнэ. Ба-
жа байхан 184 квартира
томо гэрийнээс гурбедхи
квиртиратай блогои нэя
ашаглалгада тушаалба. И-
нээр нүүлшн дүрбөр-
гушан квартиратай боло-
толохон. Ханжуудан
квиртиратай үшн нэгэ
баригдана. Энэниэн турш
ашаглалгада тушаалба.
гадын гэшүүд квартира
болохо.

Барилга-хабарсалгын у-
ленидэ арай гэжэ олд-
унтэй сэнтэй хэрэгсэлтн
наринаар хэрэглэгжэ
барилгын шанарта ш
га эрилтэ табигдадаг бо-
лго. Нүүлэй үедэ штакунет
ларнуудта тусхай кварти-
нууд тушан үгтэдэг бол-
но. Тэднэй хэлэн ажалла
шаахадан шаанарын эли
дад, тинмэнэ хүн бүхэн
нарай түлөө оролдогдо
лоо. Шабалга, шэрдлэгэ,
гадан будалга хэмэ ажи-
квиртирада орохо хүн
зундаа хурагшад түлөөн
гөөр худэлхоор уригтэ.
Шэнэ гэрий ашгаглалда
шаагдаха сагнаа бүрн
квиртира асахала мэдэ
гартга ордертой, түлхуо
болошон хүнүүд барилга
та элдэб аргаар туйла
шухаг хэрэгсэлнүүдмэ
хоёо оролдогдо болоно.

— Бишни хамганатаа,
бүүдтэдэ, хурагсалгай
жуугаар гурбан харын
шудаа амаралта гэшмэ
дэнгүй барилгашадта ту-
жа гурбан комнат
квиртиратай болоод,
гэжэ Зэдын ко-
надай профкомой бо-
нургуулиин ахалагша
Сергей Иванович Васи-
ная хөөрөө нэн. Васил
бүлэ шэнгээр энэ хүн
гай үедэ шэнэ болбосо

БҮРИДХЭЛДЭ АБТАБА

Буряад Республикын Юснийн министрээдэ Аггарна холбооний Устав буидхалдаа абтана, тусхай үнэмшэлтэ энэ нийтын эмхит түлөөлэгшэдтэ хаяхан барг болоолой оршон байдалдаа баруулагдаба.

Республикын Аггарна (та-аяашадай) холбоон хадаа хүдөө ажахын продукцин үйлдэбэрлэгшэдэй: совхозуудай хүдэлмэрлэгшэдэй, колхозуудай, тарашадай болон кооперативуудай ажахинуудай гашуудай, фермернуудай, үмсөөрөө ажануугшадай анхарал оролдтогыё, дура хүсэлтэе дамжха, хамгаалха нийтын эмхи болно. Энэнай онсо эрхэтэй болоод байхан хүдөө ажахын продукцин үйлдэбэрлэгшэдэй доогуу бүгдэхэ, хашиха, довтолгуулха политика барим-галхан промышленна министрвонүүдтэ, эмхи зургаануудта, правительствения зарим байгуулангуудта эсэргүүсүн байгуулагданхай газаршэ.

Аггарна холбооний зорилгоны юун болоног тэбэл: — республикын эдэх хоолой асудалнууды тусга-ноор шиндэхэйн тула агро-промышленна экономикын секторые түрүү ээргэдэ гаргаха, дэлгүүрэй экономикын оршон байдалда хүдөө ажахын үйлдэбэридэ хүдэлдэг хүдэлмэрлэгшэдэй хүсэ шадальтэ нэгдэхэхэ, мүн тэдэ-лээрэй эрилтэнүүдены хамгаалха; промышленна эмхи зургаануудта дэрлалдаа эсэргүүсүн, Буряад Республикын АИП-е болон хүдөө буруинууды нэгэрсэн хүгжөөхэ, хүдөөтэй хайн хайхан заншалануудены дахина харгэрэхэ; тарашадай ажал хүдэлмэрин нэрэ хүндэны дэсэлхүүлэхэ.

Тарашадай холбоон энэ харсалхан зорилгонууддаа бодото дээрэнэ бэелүүлхэ тула ямар асудалнууды саг дэры шиндэхэхэ ёһотойб тэбэл:

— агропромышленна комплексые, социально-сөлий талаар ажануудыны саамалдэ хугжөөхэ, хүдөөтэй хун зоной ажануудалдаа боломж ажайл эрхэ байдалы хайн жаруулаха талаар Россиян правительствын абахан шийдэ хэбэри бэелүүлхын түлөө оролдохо;

— аграрна политикын ухаалан зохёолдог, арадай ажайн бусад налбаринуудай дэл болон АПК-гай хооронд хай харилсаа адилрухэ болгохо дурдахалнууды асудхон гаргалдаа али боломж хон хамгаалсаха;

— министрвонүүд, эмхит зургаанууд болон зөвдуудай онсо эрхэньн болуунууд талаар правительствын шийдэ хэбэри абаха хэрэгтэе түр дэхэхэ;

— хотонууд болон хүдөө буруинуудай хоорондо ажал сангайнээр продукцинууд ба эд бараанууды андалдаа худалдаалгы тогтоохо;

— хүдөө ажахын, продукцин дэлгүүр байгуулха, эдэх хоолой болохотой налож тут али газарай рентэ бин болгохо;

— худөөгэй экономиксы ба социальна асудалнууды анхинуулаулагшгүйр шийдэхэйн тула промышленна предприятинуудай зөөри зохёонды бүрдэхэ;

— ажахы эрхилэлгын түрхэл гиримүүдэ шэлэн олоходон, хжүүхэ тэгнээн хамгаалсаха, һадэ хэхэтэй ээрид тэмсэхэ;

— ажахы эрхилэлгын ямар гиримүүд бийлэ-колхозууд, совхозууд, эблэнүүлэ, кооперативууд, арендаторнууд, фермернууд, мун бусад агропромышленна предприятинууд бутдааа экономиксы түрхэл байдалд тун адли эрхэтэй байха;

— захиран / зонхиллогы хүтэлбэрлхы гуримаа ажайн эрхилэлгын демократиксыка ёһо гуримар һэлгүүлхэ.

Нимтэ даа, манай проворамина политика, тэрэнэ бэелүүлхые оролдохоби.

П. БОЛОВЕН,
Буряад Республикын Аггарна холбооний Түрүүлэгшэ, Тарбагатайн районий «Советская Россия» колхозой түрүүлэгшэ.

БУЛТААРАА ШИНДХ

Июниин 9-ноос Улаан-Удэдэсээс хамгаалдаг агаар эхилжээ. Энээндэй байгалтай хамгаалдаг тусгай, гидролитобсерваторийн, санитарно-техническа станцийн, гурван автомаби́льна кистелэгшэд, нийтэн дэхбэхтэд хабаадуулдаг дайныкын бүхү харгынууд дээрэ автомоби́льнууд б'йна. Хара-хуухэ уртаа хажья ибадаг машин найр городой агаарыэ хэды муудхаад, бузар нийнэ элэй. Илангаяа халуун үдэр олон хүүсугларһан газарта ямар байдагнь өлөн түхэхэ. Манай город экологин талаар Россияндай тоодо орохой.

Экологин талаар гансааше Улаан-Удэ республикымнай бусадшыё һуурин, тохонун дайттай болонхой. Республикын зургаа толгоо лена предпрятинууд — Гусиноозерскыи ТУдын нэтгэдэй ТЭЦ, Сэлэнгийн ЦКК, Тиммэ завод, авиационно завод, Зэдын комбинат анган, Нэтгэдэй ТЭЦ, Гусиноозерскын ГРЭС хоорондоо хороото бодосуудыэ агаарта хаягдах юм. Найр бөөдэ аргагүй хоротой, муу нүлөө үзгүйд болонхо.

Харин эдэниен агаарта гаргангүй «барим шөр юм. Агаарта утаа хаягда 203 предпрятыхын шахуун хороото бодосуудыэ баримтаар эргэлзгүй байна. Сернистыи ангирид голыя гага аймахтайт. Тэрэ агаарта унаный дуулайснодожо, бороо болоод ороходоо газарай умал болон ой модо налгаадаг байха юм.

Агаарай муунаа болоно, Улаан-Удэ хотышлоху ушаар олшоносо. Гэхэтэй хамта нэрүнэнэ бараху түхээрэлгэ занабарилаа дүүраа. Тэрэ хороото бодосуудыэ нилээд барах юм. Түхээрэлгэ шалой заводто тоджодо.

Байгалай хамгаалха талаар эмхиүүдэй ой Байгал дайла Сузарлагданһан зандаа. Тэрэня талаар юумэн хэдгэнгүй гэхээр бэшэ. Уг талаар эхэ хүмүлэриин Сэлэнгийн ЦКК-да хэргэрһэн жэлдэ оршион тойронхы байгалай хамгаалга 7 миллион түхэриг гаргаашалгадаа.

Гэхэтэй хамта дэлгүүрэй экономикодо оймүнөө үедэ экологическа асуудал онсо нуурайлине шийдхэдэй бүринше хүшөр боложо манхоорондын Байгалай яасын туруулэлго, шийдэмэй доктор В. В. Мантоватоы хэлэлзэнэ дүүрэй экономика байгалинда байнал сага бусаушурулжа болохо байна». Тиммэнь энэ утарал шийдхэхэ хэрэгтэй байанынь тэмдэманай республиндаа түхүүн эд ашаглаха тул зургаан предпрятни бии болоод байна. Зэдын, Сэлэнгийн, Озернын, БАМ-ай, Черемный байгалийн байгууудыэ ашаглаха болоно. Гэхэтэй хамта эдэний коммерческуудай «гарта» оромо, олоо олохын тулд доод, байгалийн асуудлуудта анхарнгүй хо байхан тухай нүхэр Мантовос хэлээ. Мүнэ байгалиндаа баялитта, Байгал далайдаа дэлхэйн гүрүнүүдэй хамтаралда орожо байх тухай тэрэ хэлээн байна.

Д. МУС

республикын Госкомстадай социальнай таби

ХОРОТО ШУМУУЛТАЙ ТЭМСЭ

МЭРГЭЖЭЛТЫН ЗҮБШЭЛ

Корнелподой, рапын, на-
пустын таргигданан полнунуу
дээрэл жэл бүхэнд шахуул эл-
дэдын хороото хорхой нуу-
луулууд (экстремистүүд)
булуудханауд, сибирийн
горичин набишаа эдид
сохонүүд, рапысын эрбээхэ-
(пилильшик), напустын хүй-
мэс, напустын эрбээхэй, напусты
батаганаан гэхэ мэтэшилэ-
эхэл олооро дайралдагдаг гэгэ-
шэ. Тэрээнэй гэдэга нугы-
удаа эрбээхэй баһал эхн гэгэ-
тодох асардаг байха юу.
Хабартаа хуурай, ган гасуу-
рай болосхидхонд, иланга-
гэнтэ газда дулаархатайни
сасуу сибирийн горичинуу
набишаа эдидг сохонүүд
булуудханауд түргэнтөө үд-
дэг, олошордог байна.

Набишаа эдидг сохонүү
корнелподой, напустын на-
шаанууды соо мэрэжэ, хн-
хэнүүдэ гаргадаг гэхэ ги-
ахл набишаанай хальбана-
аха үзүүрүүдэньн химээ-
дэг, тигиэгд тэндэ үтэнү
дэг халхадан, тэдэнь нуху-
болон набишаануудай эр-
лэг талынь мэрэгд бай-
хю. Ионини пэгзэхэ, хоё-
дох дөсданауудтаа сибирийн
горичин набишаа эдидг
сохонүүд үтэнүүднй би-
гдэеэ хамгаалдаг гэгэни.

болдог гэжээ. Харин «Кре-
товитне» булуудхануудад
сохонууд 1,5–2 миллиме-
т диаметртай набиштай няг-
тзүүнүүд мун эл хималыг
эхилнэ. Эдэ сохонуудтай үү-
нүүдийн нийн харын гуу-
бадах декада соо биш бол-
дог байна.

Юнионн хуушдын арби-
хонхойг үедэ распын арби-
хайн (пилишчын) хорхо-
нууд ургамлануудыг гэмтэ-
хэ эхилдэг гэжээ. Эдэ хо-
хонуудтай толгойн хар-
бэнь ноогостор аад, бор-
шог үнгөтэй, 18,20 милли-
метр утатуй юв. Тодсний
айлгадаха, газарта унахад
сахарин болон монсогхойг
дог. Эдэ шүүмүүлнудтай ям
тэмсэл аьуулагдаха ёһотой
болсонб?

«Креговитне» булу-
хануудтай, набишаа адид
сохонуудтай тэмсээхэдэ, ра-
сда, товёхтэй түмнүэт ур-
малнуудтай, огородой
нэй ургамлануудтай 2,5
цент холистой децисом гэ-
хайлаамг гектар бүхэндэ
дунда ээргээр 0,3-0,5 ли-
тэрышье хаа, 50 процент
холистой айтиккомон гэ-
листой айтиккомон гэнэ
расторв гектар бүхэндэ
литр сүрүхэ арилтэйтэй
Распын эрбэхэйтэй (пили-
шч) тэмсэхэ гээбэл, 50
цент холистой карбофос
рэглэхэдэ, тэрэ бодос
гектартай 0,6-0,8 литр га-
гу, али 50 процент холи-
стой айтиккомон гектар бүхэндэ

дунда зэргээр 0,5 литр хай-
маг сагсах аэтой болоно.
Каустын раседа поли
дээр тарихада, удангүй ур-
гамалуудыг каустын эр-
бээхний түтнүүд гэмтээж
эхилдэг. Зэрбээхний түтнүүд
ургамалай үндөнгөө тана
химэдэж байха юм. Эдэ ут-
нуудыг үгы хэхэ гээл, 2,5
процент холитсий децисом
хэрэгсэхэдээ, тэрнээ гектар
бүхэнднй 0,7-1 литр сүршэ-
ж хэрэгтэй. Нюннин 1-дхи.
2-дох декаданууда томо са-
гаан, шара, шара-улаан эрбээ-
хннүүдэй хорхойнууд, нюн-
нин ара барганаан каустын
хүйргүүд, нюннин эхээр ка-
пустын зунай баганаанай
түтнүүд, тэрэл харын тэн
бөөгэр каустын эрбээхний
тоолуур хорхойнууд ургас-
ыень гэмтээж эхилдэг бай-
на гэшээ.

Томо сагаан, шара, шара-
улаан эрбээхннүүдэй хор-
хойнуудтай, каустын хүйр-
нүүдтэй, мүн бусад түтнүүд-
тэй тэмсэхэдээ, гектар бү-
хэнээ 0,3 литр 2,5 процент
холитсий децисом гү, адн
гектарай 0,5 литр 50 про-
цент растровой актелликом,
угыше хаа, гектар бүхэндэ
дунда зэргээр 0,6-1,2 литр
карбос сагсахда өөрөгүй
тухатай байдаг шуу.

Каустын зунай багана-
наантай тэмсэхэдээ гектарай
0,6-1,2 литр 50 процент хо-
литсий карбосом хэрэгслэх
этой юм. Каустын хүйр-

нуудыг томо сагаан, шара-
улаан байр-
бээхннүүдэй
соннь үгы хэхэ
бүхэнднй 2,5
процентин, н-
зэргээр 1,0-1,2
децидификац
тэй.

Тэрэнээ н-
орооното-ом
ургамалуудтай
тэй тэмсэх
рэнжэ эрэнж
лнй хаа хаан
төнхыгээр ур-
гыше хараан
ана ондо хуя-
гамалуудыг
шанартайгай
лаар бурга
шухалада то-
жээлэй бурга
сөхын туза
таряанай тар
нуудын н-
1,5-2,5 кило-
цент холгидо-
на дабагаан
-1,2 килограм-
балзэдэхэднй
(буатаном)
гектар бүх-
литр 40 про-
диалеком хэр-
гүй юм.

А
ургамалууд
ж респон-
цинц днн
лон прнн

М. БОЛОНЕВ,
«Бурятстрой» нэгдэлэй
УПТК-гай профкомой
түрүүдэгш.

М. ГОНЧИК
ИЯЙГЫН КО

юм. Ийнхүү нэгдэх, хоёр
дохи декадануудта сибирин
горчицын набшаа эдидэг
сохонуудай үтэнүүдын бий

наантай тэмсэхэдээ гектарай 0,6-1,2 литр 50 процент холисонтой карбофос хэрэглэхэ ёготой юм. Цапустын хүйр-

